

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
“ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ”
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК**

ДАЦІЙ Олександр Іванович

УДК 336.33:649

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ**

**08.02.02 – економіка та управління
науково-технічним прогресом**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

КИЇВ – 2005

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” УААН.

- Науковий консультант:** доктор економічних наук, професор, академік УААН, заслужений діяч науки і техніки України
ДЕМ’ЯНЕНКО Микола Якович,
Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки” УААН,
заступник директора
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
КРИСАЛЬНИЙ Олександр Васильович,
Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки” УААН,
завідувач відділу науково-організаційного забезпечення
- доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
КРУПКА Михайло Іванович,
Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
- доктор економічних наук, професор,
ЧУПИС Анатолій Віталійович,
Сумський національний аграрний університет, завідувач кафедри фінансів
- Провідна установа:** Об’єднаний інститут економіки
Національної академії наук України, м. Київ

Захист відбудеться 21 червня 2005 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 в Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” УААН за адресою: 03680, Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки” УААН (03680, Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, к.212).

Автореферат розісланий 19 травня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Пулім В.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток агропромислового виробництва на сучасному етапі демократичного державотворення зумовлюється у значній мірі широким впровадженням у практику вітчизняних і світових досягнень науково-технічного прогресу, стратегічна роль у якому належить інноваційній діяльності, застосуванню нових матеріалізованих наукових знань.

В перехідний період до ринку опрацювання реалізації інноваційної стратегії довготривалого економічного зростання агропромислового комплексу повинна спрямовуватись на прискорення високотехнологічного виробництва наукоємної конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Нині, як свідчить аналіз, її частка в загальному обсязі виробництва залишається поки що досить низькою. Внутрішній ринок науково-технічної продукції в аграрному секторі економіки продовжує деградувати, через неплатоспроможність сільськогосподарських споживачів попит на інноваційні розробки знижується. Стримується розвиток науково-технологічної та інноваційної діяльності в аграрній сфері також недосконалістю законодавчої бази щодо державного стимулювання, відсутністю системи пільгового оподаткування та сформованої інфраструктури, яка б забезпечувала залучення до відтворювального процесу банківський та торговий капітал, сприяла поєднанню ланок “наука – техніка – технології – виробництво”.

Ефективному процесу практичному освоєнню інноваційних розробок перешкоджають слабка адаптація і низька інноваційна активність агропромислових підприємств, безсистемність і розпорошеність надходжень впровадження інноваційної продукції, відсутність комплексного застосування інновацій, недосконалість економічного механізму управління інноваційними процесами.

Проте, незважаючи на важливість і виняткове значення інноваційного процесу, його суттєвого впливу на прискорення розвитку суспільного виробництва, дослідженню цього соціально-економічного явища в агропромисловій сфері України, в умовах освоєння ринкових відносин, приділяється науковими установами явно недостатньо уваги, що зумовлює високу актуальність теми дисертаційного дослідження, необхідність обґрунтування теоретико-методологічних засад переходу агропромислового комплексу на інноваційну модель виготовлення продовольчих ресурсів, розроблення організаційно-економічних механізмів широкого практичного застосування інноваційної продукції з метою підвищення рівня наукоємного виробництва. У зв'язку з цим проблема інноваційної діяльності не випадково привертала й нині привертає пильну увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників. Ґрунтовне дослідження різних аспектів інноваційного розвитку та ефективності інновацій здійснили у своїх працях іноземні вчені: С.Валдайцев, Л.Водачек, О.Водачкова, П.Еліот, Г.Ковалев, Ю.Морозов, З.Румянцева, Б.Санто, А.Стрікланд, Б.Твісс, А.Томпсон, Е.Уткін, Р.Фатхутдінов, Й.Шумпетер, Ю.Яковець; вітчизняні науковці: О.І.Амоша, Ю.М.Бажал, Л.К.Безчасний, В.І.Бойко, А.М.Бузні, В.М.Геєць, М.В.Гладій, В.І.Захарченко, О.В.Крисальний, В.І.Ландик, І.І.Лукінов, С.М.Покропивний, П.Т.Саблук, Л.І.Федулова, М.Г.Чумаченко, О.М.Шестопаль та інші. Проблемам державного регулювання, матеріального, фінансового, інформаційного забезпечення інноваційної діяльності та розвитку інноваційного підприємства в агропромисловому виробництві приділяли увагу А.П.Гайдуцький, М.Я.Дем'яненко, М.В.Зубець, М.І.Кісіль, М.Ю.Коденська, М.Х.Корецький, М.Ф.Кропивко, М.І.Крупка, М.Й.Малік, Г.М.Підлісецький, М.А.Садиков, А.В.Чупіс, В.В.Юрчишин та ін.

Однак, при важливості проведених досліджень проблемою наукових дискусій є визначення сутності та змісту інноваційної діяльності, її термінологічної бази в агропромисловому виробництві. Не до кінця визначене місце об'єктів інтелектуальної власності в інноваційній моделі в аграрній сфері. Поки що залишаються необґрунтованими показники ефективності використання інновацій. Механізми управління інноваційною діяльністю в агропромисловому виробництві не враховують комплексного характеру

застосування інноваційних пакетів та додаткових джерел їх фінансового забезпечення. Ринок інновацій в агропромисловому виробництві нині не сформовано. Потребує удосконалення система науково-інформаційного забезпечення, державної підтримки та стимулювання розвитку аграрного виробництва країни. Науково-теоретична та практична значимість зазначених проблем зумовила структурну побудову дисертаційного дослідження, його цільову спрямованість та одержання високої результативності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності з науковими програмами Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки” УААН за темою “Розробити пропозиції щодо інвестиційного забезпечення АПК в ринкових умовах” на 2001-2005 рр. (номер державної реєстрації 0102U000242), в розробці якої здобувач брав безпосередню участь.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розробка теоретично-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні *завдання*:

- дослідити соціально-економічну сутність та зміст інноваційної діяльності, її термінологічну базу в агропромисловому виробництві;
- вивчити вплив застосування інноваційної продукції на ефективність агропромислового виробництва та взаємозв'язок її показників з фінансовими показниками ефективності інвестицій;
- обґрунтувати включення об'єктів інтелектуальної власності до інноваційної моделі розвитку аграрного сектора економіки;
- опрацювати основні засади організаційно-структурної побудови системи наукового забезпечення розвитку аграрного виробництва країни;
- проаналізувати основні форми застосування інновацій, виявити можливості їх розширення та створення сприятливих умов прискорення їх впровадження у виробництво;
- розробити організаційно-економічні умови формування інфраструктури ринку науково-технічної продукції як сполучної ланки створення інновацій та їх реалізації у виробництві;
- опрацювати пропозиції щодо удосконалення розвитку аграрної науки, регіонального розміщення наукових установ, формування інформаційного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції на засадах досягнень науково-технічного прогресу.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність в агропромисловому виробництві України.

Предмет дослідження – система організаційних і економічних відносин, що складаються у процесі підвищення ефективності інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук. У роботі використано: історичний та логічний методи – для дослідження еволюції проблеми та наступності її вирішення; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення та формулювання висновків; статистико-економічний – для аналізу сучасного стану ефективності інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві; монографічний – при оцінці інновацій у рослинницьких і тваринницьких галузях, промисловій переробці сільськогосподарської продукції, у системи фінансового забезпечення розвитку інноваційної діяльності; розрахунково-конструктивний та експериментальний – для розробки методів стимулювання наукових установ сільськогосподарських формувань у розвитку інноваційного процесу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні організаційно-економічних механізмів та напрямів підвищення ефективності інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

У межах проведеного дослідження щодо розв'язання наукової проблеми в роботі *вперше*:

- науково обґрунтовано соціально-економічну сутність та складові розвитку інноваційної діяльності, які полягають у визначенні ролі науки у прискоренні науково-технічного прогресу, створенні інноваційної продукції, організації її реалізації у виробничій сфері на основі ринкових відносин;

- розроблено методичку визначення квазіренти як приросту прибутку, створеного в результаті застосування інновацій в агропромисловому виробництві, що дає можливість виділяти перспективні проекти з максимальним потенціалом одержання прибутку на одиницю інвестицій;

удосконалено:

- організаційно-економічні механізми управління інноваційною діяльністю в агропромисловому виробництві у напрямі об'єднання пріоритетних інноваційних проектів в споріднені пакети в межах галузевих та регіональних програм розвитку ринку інноваційної продукції;

- “нелінійну” модель інноваційного процесу, яка передбачає орієнтацію споживачів на соціально-економічні інтереси та напрями використання об'єктів інтелектуальної власності, якою є інноваційна продукція у вигляді прогресивних нових технологій, їх елементів з пропозиціями щодо їх застосування;

- систему фінансового та інформаційного забезпечення розвитку інноваційної діяльності на основі формування Венчурного інноваційного фонду, Державного фонду завершених науково-технічних розробок, Центру інформаційно-інноваційного забезпечення в рамках Державних програм розвитку аграрної науки та інформатизації агропромислового виробництва;

додовнено і розширено:

- тлумачення соціально-економічної сутності понять “інновація”, “інноваційний процес”, “інноваційна діяльність”, “життєвий цикл інновації”, “інноваційна модель”, “інноваційна сфера”, “інноваційне підприємництво”;

- види і методи застосування інноваційної продукції у виробничій сфері, забезпечення наукового супроводження використання інновацій у виробничо-правових структурах на засадах ринкових відносин;

- методи стимулювання наукових установ сільськогосподарських формувань у розвитку інноваційного процесу шляхом зниження податкового тиску, доступу до пільгових кредитних ресурсів, матеріального заохочення працівників науки та фахівців і керівників виробничої сфери.

Практичне значення одержаних результатів. Результати досліджень щодо вдосконалення механізмів державного управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва використані Комітетами Верховної Ради України з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій (довідка № 06-8/12-1903Д2 від 01.10.2004 р.); з питань науки і освіти (довідка № 06-6/9-1952 від 23.09.2004 р.); з питань промислової політики і підприємництва (довідка № 06-11/12-356 від 22.09.2004 р.); Міністерством промислової політики України (довідка № 21/2-3-348 від 08.11.2004 р.). За участю автора інновації та інноваційні проекти в агропромисловому виробництві впроваджені Асоціацією “Укроліяпром” (довідка № 15-07/338 від 29.07.2004 р.); Асоціацією фермерів України (довідка № 17/03 від 06.05.2003 р.); Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України (довідка № 55/6-239 від 03.11.2004 р.). Пропозиції, що містяться в дисертації, використані при виконанні Програми стабілізації та розвитку: Дніпропетровської області (довідка № 15-1901 від 01.12.2004 р.); Кіровоградської області (довідка № 27-188/4 від 27.07.2004 р.); Запорізької області (довідка № 893/12 від 03.12.2004 р.); Донецької області (довідка № 20975-1 від 29.11.2004 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі

Дніпропетровського державного аграрного університету при викладанні таких дисциплін: економіка підприємства в АПК, фінанси АПК, організація сільськогосподарського виробництва (довідка № 234-342/12 від 12.12.2004 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на науково-теоретичних і науково-практичних міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: “Актуальні проблеми державного управління і місцевого самоврядування”, м. Запоріжжя (2001 р.), “Динаміка наукових досліджень”, м. Дніпропетровськ (2002 р.), “Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні”, м. Запоріжжя (2002 р.), “Соціально-економічні проблеми сучасної держави”, м. Донецьк (2003 р.), “Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції”, м. Київ (2003 р.), “Ринкова трансформація економіки України: теорія, практика, перспективи”, м. Львів (2003 р.), “Соціально-економічні проблеми сучасного суспільства та шляхи їх подолання”, м. Запоріжжя (2003 р.), “Державне регулювання економіки та місцеве самоврядування”, м. Дніпропетровськ (2003 р.), “Інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність підприємств”, м. Дніпропетровськ (2003 р.), “Дні науки”, м. Запоріжжя (2004 р.) та інші.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 71 наукових працях, загальним обсягом 68,5 обл. вид. арк., з них авторських – 60,5 обл. вид. арк., у т.ч. в 2 монографіях (1–одноосібна), 37 статтях у наукових фахових виданнях, 42 – в інших наукових публікаціях за темою дисертації.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 425 сторінок, в тому числі 27 рисунків, 72 таблиці. Список використаних джерел включає 450 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі розкрито сутність і стан проблеми, що розв’язується; обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження; визначено мету й завдання досліджень, викладено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та публікації автора.

У першому розділі – *“Теоретико-методологічні основи розвитку інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві”* досліджується соціально-економічна сутність інноваційного процесу, зміст термінологічної бази інноваційної діяльності, її показники виміру та впливу на ефективність господарювання. Розвиток аграрного виробництва на сучасному етапі демократичного державотворення ґрунтується в основному на досягненнях науково-технічного прогресу, визначальна роль у якому належить розвитку науки, прискоренню інноваційної діяльності. Економічна сутність науково-технічного прогресу полягає в організаційному поєднанні поступального розвитку науки, техніки і матеріального виробництва, спрямованого на його удосконалення з метою нарощування продовольчих ресурсів, поліпшення їх якості при неухильному зниженні суспільних витрат на одиницю продукції. У загальній схемі розкриття соціально-економічної сутності розвитку науково-технічного прогресу – “наука – техніка – технології – виробництво” першопричиною рушійною силою, яка набуває імпульсивного характеру є наука. В результаті здійснення науково-технічного прогресу відбуваються матеріалізація наукових досягнень у розвитку техніки і технологій, вектор якої направлений на удосконалення матеріально-технічної бази суспільного виробництва. Цей процес стає основою забезпечення соціально-економічного розвитку як окремих галузей видів виробничої діяльності, так і в цілому народногосподарському комплексі держави. Дослідження багаторічного досвіду свідчать, що нагромадження нових наукових знань малоефективне, якщо вони не перетворюються у нові

технологічні засоби, нові прогресивні ресурсоощадливі технології, які знаходять широке практичне застосування. Адже наукові досягнення реалізуються не самою наукою, а виробництвом. Процес реалізації науки у виробництві виступає функцією, або потребою самого матеріального виробництва. Ці вимоги впливають із суспільної форми функціонування виробництва. Отже, без втілення наукових досягнень у матеріальне виробництво наука не може перетворитись у безпосередню продуктивну силу. Тільки в надрах матеріального виробництва наука реалізується в широкій практичній діяльності. Отже, визнання первинності виробництва, його соціально-економічного змісту щодо науково-технічного розвитку об'єктивною основою визначення його місця і ролі у розвитку суспільства. Водночас у межах правильного регулювання значення науки щодо загальної її підпорядкованості виробництву, її впливу на виробництво, який не рідко може відігравати визначальну роль у відтворювальному процесі, а ніяк не принижує імідж науки в генезисі людської спільноти. Тому у подоланні кризової ситуації в агропромисловому виробництві, здійсненні глибоких соціально-економічних змін на селі, системному оновленні матеріально-ресурсного потенціалу формуванні техніко-технологічних умов для виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, переході аграрного сектора до ринкової економіки, створенні сучасного життєдіяльного середовища в аграрній сфері винятково важливого значення набуває наука, її участь у становленні і реалізації державної науково-технічної політики в Україні сформований потужний науково-технічний і кадровий потенціал, спроможний істотно вирішувати сучасні складові фундаментальні і прикладні наукові проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва, його інтеграції у світове ринкове середовище.

Слід відмітити, що в останні роки науковими установами аграрної сфери України зроблений вагомий вклад у ряді важливих напрямів розвитку сучасної вітчизняної науки, участі в поповненні арсеналу наукових здобутків.

Разом з тим, внаслідок недостатньої віддачі науково-технічного потенціалу, повільних темпів здійснення наукових розробок з ряду актуальних проблем нинішнього розвитку агропромислового виробництва, низької ефективності його функціонування та інших негативних чинників стримується техніко-технологічне переоснащення аграрної сфери, застосування сучасних ресурсоощадливих технологій, перехід до ринкової економіки, освоєння випуску конкурентоспроможної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринку. Спостерігається помітне зниження сприйнятливості виробничо-правових структур до науково-технічних здобутків, розвитку інноваційної діяльності, економічного інтересу до впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу. Залишається невикористаною чимало виробленої в наукових установах інноваційної продукції через низьку платоспроможність сільськогосподарських товаровиробників, відсутність реальних умов її практичного застосування.

Незважаючи на важливе значення розвитку інноваційного процесу, його впливу на прискорення розвитку і підвищення ефективності агропромислового виробництва в нинішніх умовах переходу до ринкової економіки дослідженню цього визначального соціально-економічного явища приділяється науковими закладами явно недостатньо уваги.

До того ж, необхідно відмітити, що незважаючи на наукове значення і практичну важливість проблеми розвитку інноваційної діяльності в наукових публікаціях має місце досить неоднозначне тлумачення понять і визначень “інновації”, “інноваційного процесу”, “життєвого циклу інновації”, “інноваційної моделі”, “інноваційної сфери”, “інноваційного підприємства”. В дисертації досліджується термінологічна база вживання наукових термінів і понять щодо розкриття сутності і змісту інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві. В окремих енциклопедичних виданнях інновація тлумачиться як впровадження у виробництво наукових і технологічних розробок, як інвестиції в економіку галузі, спрямовані на забезпечення зміни техніки та технологій у суспільному виробництві, як новий підхід до конструювання, до виробництва, збуту товарів,

завдяки якому інноватор та його фірма здобувають переваги над своїми конкурентами. Проте, у названих та й в інших визначеннях не розкриваються до кінця соціально-економічна сутність і зміст інновацій, не обумовлюються межі функціонування інноваційної продукції. Набуває широкого вжитку загальне поняття “інноваційна сфера”, яка є складовою національної економіки і яка являє собою сукупність видів господарчої діяльності, що не беруть безпосередньої участі у створенні матеріальних благ, але виробляють споживчі вартості особливого характеру. Вони здебільшого можуть не мати речової субстанції і разом з тим необхідні для функціонування виробництва. Розвиток інноваційної сфери дозволяє скоротити час освоєння виробництвом наукової продукції, прискорити повернення авансованого капіталу, направляючи його знову на розширення виробництва. Продуктом інноваційної сфери є зразок того, що буде створюватись на його основі для масового споживання. Вартість такого продукту визначається як витратами на його створення, так і функціональною новизною, що містить продукт, як передумова створення нового товару, здатного задовольняти потреби суспільства на більш високому якісному рівні або з меншими витратами.

В інноваційній сфері поєднуються розрізнені галузі економіки, в яких здійснюється інноваційна діяльність, результатом чого є інновації, які відповідають попиту виробництва і забезпечують умови їх освоєння підприємствами і споживачами.

Нині в наукових колах ведеться дискусія щодо визначення меж, з яких інновація починається і закінчується. Слід повністю погодитись з позицією Крисального О.В., що зародження нової ідеї та її реалізація у створенні інноваційної продукції в наукових установах є першою складовою інноваційної діяльності. Другою складовою її слугує реалізація у виробничій сфері. Отже, щоб інноваційна діяльність відбулась, необхідним є масове використання інновації у виробництві та її окупність, тобто відшкодування витрат на виготовлення інноваційної продукції за рахунок одержаного прибутку. В процесі дисертаційного дослідження доведено, що розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві здебільшого не співпадають у просторі і часі.

Нині в наукових публікаціях поки що не до кінця визначене місце об'єктів інтелектуальної власності в моделі інноваційного процесу. В дисертаційній роботі запропонована “нелінійна” модель інноваційного процесу (рис. 1), яка передбачає орієнтацію на інтереси споживача. Слід відмітити, що інноваційний процес найбільш повно відображає не тільки сучасний рівень розвитку і використання інновацій в агропромисловому виробництві, а і його зв'язок із станом економічної ситуації в цілому народногосподарському комплексі країни. Дана схема інноваційного процесу має загальні для нелінійних моделей переваги. Крім того, вона включає раніше не розглянутий етап – це напрями використання об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ), якими є інноваційна продукція у вигляді нових технологій, машин, знарядь, сортів і гібридів сільськогосподарських культур, племінного молодняка високопродуктивних порід тварин, ліній та кросів птиці із пропозиціями відповідних технологій по їх використанню. До них належать також технології по хімічному та технологічному захисту рослин і тварин, зберіганню й переробці продукції рослинництва і тваринництва, нормативно-технічної документації щодо стандартизації і сертифікації продукції, організації та оплаті праці, що можуть бути як проміжною ланкою в процесі розробки інновації, так і предметом комерціалізації результатів творчої діяльності. Виходячи з вищенаведеного в дисертації вводиться поняття “життєвий цикл інновації”. Це період часу від моменту народження нової ідеї до часу, коли інновація, вичерпавши свій потенціал, замінюється новою інновацією, що втілює ідеї більш високого рівня. Аналіз вищенаведених підходів до розгляду інноваційного циклу дозволяє виділити наступні етапи: створення інновації; впровадження у виробництво через ринок; розширення практичного застосування; досягнення апогею; спад в обсягах і припинення застосування; ріст.

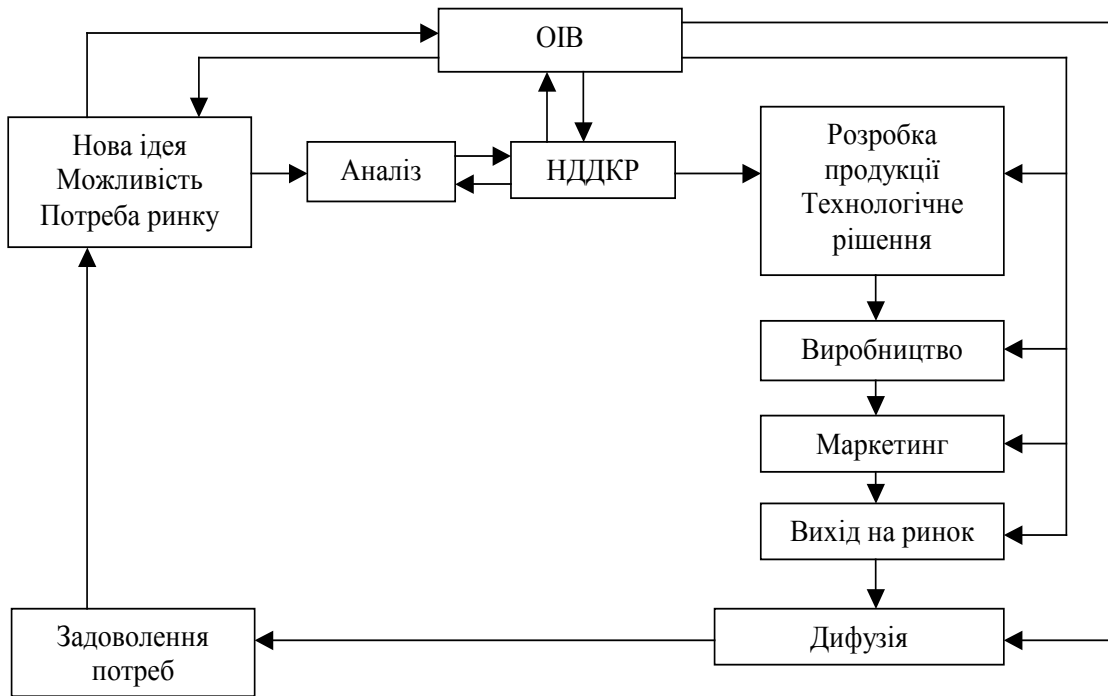

Рис. 1. Загальна модель інноваційного процесу

У системі народження і реалізації інновацій на кожній їх стадії слід враховувати можливих споживачів продукції, її спроможність бути реалізованою, мати комерційний успіх. Відображаючи головну ознаку інновації – перехід науково-технічних матеріалізованих знань у русло практичного використання – прихильники подібного визначення сутності інновації не враховують належним чином важливої риси нововведення – задоволення певних суспільних потреб. З цього випливає, що застосування інноваційного продукту має забезпечувати одержання прибутку.

Таким чином, правильним визначенням інновації можна вважати “новий спосіб задоволення суспільних потреб, заснований на досягненнях науки і техніки, що забезпечують приріст корисного ефекту”. Іншими словами інновація є засобом, використання якого дає можливість одержати певний економічний ефект; здійснювати реалізацію цілей ефективного розвитку агропромислового виробництва.

В дисертаційній роботі “інновація в агропромисловому виробництві” тлумачиться як проведення змін в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також у соціальній сфері з метою одержання економічного ефекту, спрямованого на задоволення певних суспільних потреб людського буття. Виходячи з цього в дисертації наводиться класифікація інновацій за такими ознаками: предметний зміст; ступінь новизни; характер задоволення суспільних потреб; здатність до поширення; стимули щодо виникнення; особливості організації інноваційного процесу.

Доведено, що сільськогосподарські підприємства внаслідок застосування інновацій одержують квазіренту, тобто прибуток, створений за рахунок інноваційної діяльності. В дисертації обґрунтовано застосування в інноваційній діяльності терміну “квазірента”, як потенціалу одержання прибутку, що створюється інновацією, розмір його і кон’юнктурою ринку.

В більшості існуючих методик у якості показників ефективності інновацій використовуються економічні показники, які дозволяють визначити абсолютний обсяг очікуваного прибутку в результаті впровадження інноваційної продукції. У випадку порівняння інноваційних проектів з іншими характеристиками для одержання достовірної

оцінки ефективності інновацій, поряд з порівняльним аналізом, запропоновано визначити відносну прибутковість проекту на підставі величини квазіренти. Це дає можливість виділити перспективні проекти з максимальним потенціалом одержання прибутку на одиницю вкладених коштів.

Доведено, що при прийнятті рішення про розробку і впровадження інновації очікувані розміри прибутку від впровадження новинки є недостатнім аргументом. Тут вирішальним фактором стає окупність інновації, тобто підприємство в результаті реалізації інновації повинне одержати дохід, частина якого забезпечить відшкодування витрат, понесених на інновації. Обсяг квазіренти, тобто одержання частини доходу від впровадження інновації, повинен бути достатньо вагомим в порівнянні із застосуванням не інноваційної продукції. Таким чином, розрахунок окупності інновацій на основі визначення обсягу квазіренти виступає у якості важливого показника доцільності застосування інновації у сільськогосподарських підприємствах. Доведено, що квазірента повинна містити у собі також виплати конкретним розроблювачам інновації. В цьому проявляється її соціальний ефект.

Визначення розміру квазіренти допоможе підприємству сформулювати свою інноваційну стратегію для одержання максимально можливого розміру прибутку, а на рівні галузі, регіону чи держави сформулювати інноваційну програму. Показник економічної ефективності інвестицій за повний цикл використання інновації показує ступінь загальної прибутковості від її використання у розрахунку на одиницю витрат. В дисертації запропоновано економічну ефективність повного циклу використання інновації визначати за наступною формулою:

$$E = \frac{K_v}{K} = \frac{\sum_{i=t_0}^i K_{v1} \times \alpha_1}{\sum_{i=t_1}^i K_1 \times \alpha_1}, \quad (1)$$

де K_v – загальна квазірента, очікувана від реалізації інновації; K – повний обсяг інвестицій в інновацію; t_0 – час виводу на ринок нового товару, створеного з застосуванням інновації; t_1 – час закінчення життєвого циклу інновації; α_1 – коефіцієнт дисконтування.

Отриманий показник ефективності повного циклу використання інновації порівнюють з середньогалузевим нормативом ефективності капітальних вкладень E_n . Якщо $E > E_n$, отже, даний проект в цілому ефективний за увесь час використання інновації. У випадку, коли $E < E_n$ – проект не ефективний за увесь час використання інновації.

У другому розділі – “Система наукового забезпечення розвитку агропромислового виробництва та створення інноваційної продукції” здійснено аналіз розвитку науково-кадрового потенціалу, динаміки наукових установ та навчальних закладів, досліджується організація науково-дослідної діяльності та особливості формування і використання інноваційної продукції.

З метою наукового забезпечення розвитку агропромислового виробництва в Україні протягом тривалого періоду сформована і функціонує потужна мережа науково-дослідних організацій різного відомчого підпорядкування. До того ж, у вищих навчальних закладах аграрного профілю працює великий склад висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів, які виконують значний обсяг науково-дослідних робіт, пов’язаних з аграрним сектором економіки (табл. 1).

1. Науковий потенціал агропромислового виробництва України станом на 1 січня 2005 р.

Міністерства і відомства	Кількість наукових установ	Загальна чисельність працюючих, чол.	у тому числі наукових працівників	З них		Наукові працівники вищої кваліфікації, %
				докто-рі в наук	канди-датів наук	
Українська академія аграрних наук	72	13478	5558	394	1973	42,6
Мінагрополітики, всього	37	12335	6157	483	3204	60,0
у тому числі: наукові установи	18	1396	632	27	123	23,7
навчальні заклади	19	10939	5525	456	3081	64,0
Національний аграрний університет	1	2961	1275	198	758	75,0
Державний департамент продовольства	14	1226	740	2	35	5,0
Держкомлісгосп	2	330	222	7	56	28,0
Усього в агропро-мисловому вироб-ництві:						
1996 р.	141	34302	13875	811	6251	51
2000 р.	132	31669	12770	1018	5724	52,6
2004 р.	126	30330	13286	1084	6026	53,5

За період з 1996 р. до 2004 р. чисельність науково-дослідних організацій та вищих навчальних закладів в агропромисловій сфері та їх кадровий потенціал скоротились майже на 12%. Враховуючи високу зайнятість науково-педагогічних кадрів у навчальному процесі, їх потенціал у здійсненні наукового забезпечення агропромислового виробництва використовується тільки частково.

Наукові та науково-дослідні установи в основному сформовані за галузевим принципом діяльності. В системі Української академії аграрних наук наукові інститути і дослідні станції об'єднані у восьми галузевих відділеннях. Так, до відділення землеробства включено 8 інститутів, рослинництва – 18, зоотехнії – 11, ветеринарної медицини – 3, харчової і переробної промисловості – 4, механізації та електрифікації – 3, аграрної економіки і земельних відносин – 1, регіональних центрів наукового забезпечення – 13 наукових інститутів і 6 – дослідних станцій.

Із загальної чисельності наукових працівників УААН на початку 2005 року у відділенні землеробства налічувалось 17,7%, рослинництва – 33,8, зоотехнії – 13,5, ветеринарної медицини – 5,0, харчової і переробної промисловості – 4,8, механізації та електрифікації – 5,5, аграрної економіки і земельних відносин – 2,7 і відділенні регіональних центрів наукового забезпечення – 17,2%. Слід відмітити, що з урахуванням сучасних вимог переходу агропромислового виробництва до ринкової економіки, докорінної перебудови соціально-економічних відносин на селі галузева структура зайнятих наукових кадрів в системі Української академії аграрних наук потребує удосконалення в напрямі збільшення чисельності наукових кадрів в сфері аграрної економіки та механізації та електрифікації аграрного виробництва.

Аналіз свідчить, що регіональне розміщення наукових і науково-дослідних установ із вимоги щодо поліпшення організації наукового забезпечення агропромислового виробництва в Україні потребують удосконалення науково-технічним прогресом, яке здійснюється УААН,

Мінагрополітики та іншими відомствами. Формування і територіальне розміщення науково-дослідних установ в Україні відбувалось під впливом ряду факторів, зокрема природних, економічних, матеріально-технічних, кадрових тощо. Цим зумовлене у багатьох випадках неадекватне розміщення окремих земельних і галузевих інститутів потребам у розробці наукових проблем розвитку аграрного виробництва з урахуванням ґрунтово-кліматичних і економічних особливостей регіонів. Більшість наукових інститутів зосереджена у зоні Лісостепу України. До того ж, значна їх частина має зональний характер. Водночас в зоні Степу явно недостатньо наукових установ, які здійснювали б комплексні дослідження щодо вирішення проблем чітко вираженого ризикованого степового землеробства, розвитку тваринницьких галузей в екстремальних умовах.

Українська академія аграрних наук здійснює свою діяльність на принципах самоврядного управління, самостійного формування планів і програм науково-дослідних робіт в сфері агропромислового виробництва. Для підвищення науково-методичного рівня науково-дослідної діяльності в системі академії створені науково-методичні центри, виділені головні наукові установи з виконання науково-технічних програм. Зокрема, функціонують науково-методичні центри “Землеробство”, “Ґрунтознавство”, “Меліорація”, “Зернове господарство”, “Кормовиробництво”, “Захист рослин”, “Розведення тварин”, “Технології в тваринництві” та ряд інших. На базі провідних наукових установ урядовими рішеннями визначені Національні наукові центри, які виконують Державні науково-технічні програми.

У діяльності науково-дослідних установ та навчальних закладів важливе місце посідає проблема підготовки наукових кадрів через аспірантуру та докторантуру. Нині діє аспірантура в 39, а докторантура – в 15 наукових інститутах УААН. У 2004 році в аспірантурі навчалось 1147 аспірантів, а в докторантурі – 18 науковців. У 22 наукових установах відкриті спеціалізовані вчені ради по захисту кандидатських і докторських дисертацій, у яких протягом 2003-2004 років 420 науковців захистили кандидатські дисертації і 55 – докторські дисертації.

Отже, організаційно-структурна побудова системи наукового забезпечення розвитку аграрного виробництва країни в основному відповідає сучасним вимогам демократичного державотворення.

Аналіз діяльності науково-дослідних установ в останні роки свідчить про нарощування завершених наукових розробок, придатних до широкого практичного застосування в агропромисловій сфері. Так, селекціонерами наукових організацій УААН тільки протягом 2000-2004 років створено і передано на державне сорто випробування понад 800 наукових високоінтенсивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур. До Реєстру сортів рослин України за цей період включено 459 сортів і гібридів зернових, технічних, овочево-баштанних і кормових культур. В системі землеробства науковими установами розроблено і видано в 2004 році “Наукові основи агропромислового виробництва в зонах Степу, Лісостепу, Полісся і Західного регіону”, що максимально враховують природні та соціально-економічні фактори і включають контурно-ландшафтну організацію території в ерозійно небезпечних агроландшафтах, оптимізацію структури сільськогосподарських угідь завдяки виведенню з інтенсивного обробітку малопродуктивних земель. Це фундаментальна комплексна наукова розробка, у якій зосереджена значна кількість інновацій, застосування яких забезпечить значне підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь. За даними наукових установ при переведенні еродованих схилових земель у кормові угіддя та заліснення у 5-8 разів підвищуються показники родючості середньо- та сильнозмитих ґрунтів, продуктивність ріллі зростає на 25-30%, значно зменшуються втрати гумусу та біологічних елементів.

Багато інноваційної продукції створено науковими установами в системі обробітку ґрунту, в якій передбачено оптимальне поєднання поверхневих, полицевих і чизельних розпушувачів до 45 см у короткоротаційних сівозмінах, у технологіях виробництва зернових, кукурудзи, сої, гороху, цукрових буряків, картоплі, овочів, кормових культур, плодів тощо. Тільки протягом 2004 року в наукових установах Української академії аграрних наук

завершено понад 1000 наукових розробок, з яких 84% пройшли виробничу перевірку. Більша частина (58%) розробок рекомендована регіональним Центрам наукового забезпечення для широкої перевірки у виробничих умовах (табл. 2).

2. Розробки наукових установ Української академії аграрних наук та їх освоєння у виробництві в 2004 році

Відділення	Завершено розробок	Проведено виробничу перевірку	Рекомендовано для перевірки в регіональних центрах	Рекомендовано виробництву для освоєння	Освоєно виробництвом
Землеробства	170	146	115	213	115
Рослинництва	369	251	188	234	172
Зоотехнії	190	148	94	224	132
Ветеринарної медицини	61	61	-	61	34
Харчової і переробної промисловості	58	48	15	58	43
Механізації та електрифікації	77	69	27	65	34
Аграрної економіки і земельних відносин	56	10	5	30	11
Регіональних центрів наукового забезпечення АПВ	80	158	63	199	176
Всього	1061	891	517	1084	714

Разом з тим виконано майже 856 патентних досліджень, подано в Патентне відомство України і зарубіжні країни 533 заявок на видачу охоронних документів і одержано 516 таких документів.

Найбільша частина виробленої інноваційної продукції припадає на землеробські, рослинницькі та тваринницькі галузі. Проте слід зауважити, що види інноваційної продукції за формою, змістом, умовами та можливостями реалізації досить різні і мають різне практичне значення, а також різний вплив на виробничо-господарську діяльність організаційно-правових структур.

Так, у галузі землеробства 20 інновацій являють собою технології і способи обробітку ґрунту та догляду за посівами, 10 – способи землекористування й організації ландшафтів, 3 – нові сівозміни. В селекції інноваційною продукцією є 118 новостворених сортів і гібридів сільськогосподарських культур, виведених, випробуваних і занесених до Реєстру сортів і рослин України. До інноваційної продукції належать також розробки з проблем економіки розвитку агропромислового виробництва, зокрема удосконалення організаційно-економічних механізмів управління, рекомендації щодо здійснення розвитку аграрної реформи, проекти Законів України, Указів Президента України, постанов Кабінету міністрів України.

Аналіз дає підстави для висновків, що організація завершення науково-технічних, науково-технологічних й організаційно-економічних розробок, їх формування як вид інноваційної продукції; виробничої перевірки та здійснення широкої пропаганди з метою прискорення практичного освоєння досягнень науки потребують значного удосконалення, спрямованого на створення системи інформаційно-інноваційної бази розвитку конкурентоспроможного агропромислового виробництва на ринкових засадах.

Інноваційна продукція створена науковими установами за рахунок коштів Державного бюджету, є власністю держави і як важлива складова матеріально-ресурсного потенціалу має

використовуватись у суспільному виробництві з високою віддачею. Це надзвичайно важливий чинник для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки, і тому його широке застосування набуває першочергового значення. В дисертації обґрунтовано пропозиції щодо розвитку аграрної науки: розширення досліджень на пріоритетних напрямках, збільшення наукових розробок, підвищення якісного складу інновацій та їх впливу на результативність інноваційної діяльності.

Третій розділ – *“Організація застосування інноваційної продукції в аграрному виробництві та її економічна ефективність”* присвячується дослідженню основних форм застосування інновацій, напрямів та умов їх впровадження у виробництво, визначенню економічної ефективності використання інноваційної продукції.

Виходячи з того, що інноваційна діяльність складається з двох взаємопов’язаних частин, однією з яких є створення інноваційної продукції в наукових установах, а другою – застосування інновацій у відтворювальному процесі виробничої сфери, важливо забезпечити їх повне використання, що слугує основним чинником підвищення ефективності виробництва. Аналіз свідчить, що значна частина результатів наукових досліджень, віднесених за змістом і значенням до інновацій, поки що залишається не використаною. Це зумовлюється різними причинами, зокрема низьким рівнем платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників, слабкою інформаційною базою про наявний арсенал інноваційної продукції, про умови її використання. Слід відмітити, що у розвитку інноваційної діяльності, підвищенні її економічної ефективності важливого значення набувають організаційні форми практичного застосування наукових досягнень в агропромисловому виробництві. Серед них до пріоритетних напрямів реалізації інноваційної продукції, широкого застосування науково-технічного та соціально-економічного прогресу на макроекономічному рівні належить здійсненню національних і державних програм, законодавчо-нормативних актів, спрямованих на комплексне багатовекторне вирішення важливих проблем розвитку агропромислового виробництва країни. Так, формування і реалізація державної аграрної політики, проведення аграрної реформи та докорінна перебудова земельних відносин в період демократичного державотворення спиралась на наукові розробки сучасної економічної науки, рекомендації щодо форм і методів трансформації колгоспів і радгоспів у виробничо-правові структури ринкового типу. Науковими установами Української академії аграрних наук тільки протягом 2004 року законодавчим і виконавчим органам влади внесено ряд важливих пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності агропромислового виробництва. Зокрема, до Верховної Ради України подані пропозиції до проекту нової редакції Закону України “Про ціни і ціноутворення”, до проектів законів України про захист прав споживачів, про державну систему безпеки при створенні, випробуванні та практичному використанні генетично модифікованих організмів, безпосередньо проектів законів України про державну підтримку сільського господарства України, про сільськогосподарську дорадчу діяльність, про сільське господарство, про оптові продовольчі ринки, про внесення змін до Законів України “Про лізинг”, “Про стимулювання розвитку сільськогосподарського машинобудування для агропромислового комплексу” та ряд інших.

На макроекономічному рівні важливого значення мало здійснення ряду державних програм щодо створення і випуску системи машин для комплексної механізації сільськогосподарського виробництва. Були здійснені інноваційні проекти по випуску мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин сільськогосподарських культур від хвороб, шкідників і бур’янів, ветеринарних препаратів для лікувально-профілактичних заходів в тваринництві, формування державних машинно-технологічних станцій та інших.

Разом з тим слід наголосити, що сутність розвитку інноваційної діяльності, основна сфера реалізації інноваційної продукції знаходяться безпосередньо у виробничо-господарських формуваннях, де практично застосовуються в різних формах і різними методами інновації, досягнення науково-технічного прогресу.

Найбільш ефективною організаційною формою реалізації інноваційної продукції на макроекономічному рівні є застосування нових ресурсощадливих технологій та їх елементів

в галузях аграрної сфери та у виробництві певної сільськогосподарської продукції. Тут важливого значення набувають інновації, що мають визначальний вплив на удосконалення технологічних процесів у виробничій діяльності до них належать, насамперед, насіння нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, нові машини і знаряддя або нові робочі органи машин і знарядь, що забезпечують високоякісне виконання техніко-технологічних вимог щодо обробітку ґрунту, посіву, догляду за посівами та збирання врожаю, нові хімічні речовини і препарати для захисту рослин і тварин та інші.

Яскравим прикладом визначальної ролі насіння у технологічній перебудові вирощування цукрових буряків є створення і застосування одноросткових форм насіння цієї культури. Посів цукрових буряків одноростковим насінням із застосуванням сівалок точного висіву дозволить перетворити буряківництво з галузі з високою питомою вагою затрат ручної праці у галузь із застосування комплексної механізації вирощування цукрової сировини. В рослинництві сортозаміна і сортооновлення сільськогосподарських культур, як відомо, здійснюється через розмноження супер-елітного і елітного насіння. Тому прискорення процесу впровадження нових сортів і гібридів зумовлюється можливостями розмноження насіння, а при сортооновленні репродуктивних сортів – виробництвом насіння еліти і забезпечення товаровиробників. При цьому слід виходити з того, що при посіві, зокрема зернових і кукурудзи насінням четвертих–п'ятих репродукцій помітно знижується урожайність. Тому через 3-4 роки необхідно використовувати для посіву насінневих ділянок елітне насіння, вироблене дослідними господарствами наукових установ. Тому виробництво і реалізація сільськогосподарським підприємствам елітного насіння є важливою умовою підтримання рівня урожайності зернових культур. Проте, як свідчить аналіз, через низьку платоспроможність останніх, значна частина елітного насіння, вирощеного в дослідних господарствах наукових установ залишається не реалізованою, про що свідчать дані табл. 3.

3. Виробництво і реалізація елітного насіння дослідними господарствами УААН

Культури	2001			2002			2003			2004		
	вироблено	реалізовано	%	вироблено	реалізовано	%	вироблено	реалізовано	%	вироблено	реалізовано	%
Озимі зернові, всього	77,1	44,7	58,0	73,9	42,5	57,5	34,9	23,9	68,5	51,8	34,4	66,4
У тому числі: озима пшениця	65,7	36,9	52,6	63,1	35,9	56,9	28,7	15,6	54,3	42,2	28,2	66,8
ярі зернові та зернобо-бов і, всього	37,2	26,2	70,4	33,2	22,7	68,4	28,9	25,4	87,9	31,4	24,1	76,7
У тому числі: ячмінь	20,4	15,0	73,5	19,1	113,9	72,8	23,0	15,9	69,1	23,1	17,8	77,1
горох	6,9	4,4	63,8	7,1	4,5	63,4	6,8	4,4	64,7	7,1	4,8	67,6
соняшник	1,4	0,5	39,3	0,7	0,6	85,7	1,0	0,9	90,0	1,2	0,8	66,6

У багатьох дослідних господарствах наукових установ в результаті комплексного застосування системи техніко-технологічних заходів, впровадження нових високоінтенсивних сортів досягли високих урожаїв сільськогосподарських культур. Зокрема, в дослідному господарстві “Шевченківське” Інституту цукрових буряків, що в Тетіївському районі на Київщині, в 2004 році зібрано озимої пшениці на площі 700 га по 73,2 ц з гектара,

ячменю на площі 279 га по 66,6 ц, кукурудзи на площі 172 га по 107 ц, цукрових буряків на площі 300 га по 347 ц з кожного гектара.

У тваринництві важливою інноваційною продукцією є насамперед виведений високопродуктивний племінний молодняк, як поліпшувач продуктивних якостей нинішніх порід тварин, так і тварин нових порід і порідних груп. У цьому напрямі наукові установи одержали і продали сільськогосподарським підприємствам за останні п'ять років 5607 племінних голів і великої рогатої худоби і 22382 голови свиней. Хоча це поки що дуже мало, але є підстави щодо активізації селекційно-племінного процесу, спрямованого на створення високопродуктивних молочних стад та м'ясних типів великої рогатої худоби. Як свідчить практика, інноваційна діяльність все ще розвивається повільно, в багатьох галузях застосування інноваційної продукції не знаходить поширення.

Враховуючи недостатній рівень впровадження в агропромислове виробництво науково-технічних досягнень, не рідко слабу адаптацію інноваційної продукції до регіональних умов практики у 1998 році спільним наказом міністерства аграрної політики України і Президії Української академії аграрних наук в Автономній Республіці Крим та областях України на базі наукових інститутів та обласних державних сільськогосподарських дослідних станцій створені Центри наукового забезпечення агропромислового виробництва. Основним завданням центрів ї освоєння, апробація та широке впровадження у виробництво наукових розробок, надання практичної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам в освоєнні інноваційної продукції, доопрацювання її змісту стосовно регіональних ґрунтово-кліматичних та економічних умов.

За допомогою новостворених формувань у 2002 році впровадження інноваційної продукції здійснювало 458 аграрних формувань, 2003 – 838 і 2004 році – 781. За цей період Центрами наукового забезпечення було освоєно 3760 інновацій і укладено близько 3,4 тис. договорів на організацію застосування наукових розробок. Безумовно, далеко ще не всі виробничо-правові структури застосовують інноваційну продукцію, поки що досить обмежена кількістю освоєних ними інновацій, що свідчить про необхідність розробки і здійснення довготривалої державної і регіональних програм розвитку інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві. Важливого значення тут набуває розвиток дорадницької служби, основи якої вже створені майже в усіх областях України.

Водночас із створенням інноваційної продукції, наукові установи, вищі навчальні заклади аграрного профілю спільно з державним владними органами ведуть значну роботу по наданню сільськогосподарським підприємствам науково-консультаційних послуг, проведенню науково-практичних конференцій, семінарів, курсів, шкіл, днів полів, організації виставок, аукціонів, ярмарків, “круглих столів”, консультацій, читанню лекцій, публікацій рекомендацій, інформаційних листків, статей в газетах, журналах тощо. Лише за 2003-2004 роки в центрі, у регіонах і на місцях проведено понад 2,7 тис. конференцій, семінарів, нарад з науковцями, фахівцями і керівниками господарських формувань, фермерами, спеціалістами управлінських органів.

В процесі дослідження розвитку інноваційної діяльності акцентувалась увага на ефективності цього процесу. Результативність практичного застосування інноваційної продукції, або ефективність впровадження наукових розробок, як свідчить аналіз, оцінюється насамперед у виробничій сфері. Основними, загальними показниками визначення економічної ефективності використання інновацій слугує насамперед підвищення продуктивності праці, приріст валового виробництва продукції, поліпшення її якості та одержаний у виробничих структурах річний економічний ефект.

Дослідженням доведено, що основним узагальнюючим показником визначення економічної ефективності застосування інноваційної продукції має бути показник річного економічного ефекту, що виражає сумарну економію виробничих ресурсів (живої праці, матеріалів, капітальних вкладень), одержану господарськими формуваннями у процесі господарської діяльності. Разом з тим, залежно від сутності, змісту і призначення інноваційної

продукції слід розраховувати також додаткові показники, зокрема приріст валової продукції, урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин, строки окупності додаткових капітальних вкладень, рівень рентабельності виробництва продукції та інші. З урахуванням мети здійснення розрахунків економічний ефект слід визначати як прогнозний, очікуваний, плановий і фактичний. Річний економічний ефект обчислюється на зіставленні витрат базового рівня виробництва з варіантом використання інноваційної продукції у господарських формуваннях.

Аналіз свідчить, що підвищення економічної ефективності досягається при комплексному застосуванні інноваційної продукції, про що свідчать нижченаведені приклади.

Так, впровадження інноваційного проекту краплинного зрошення овочевих культур у Південному Степу Одеської області, який реалізувався в 14 господарствах області, забезпечило урожайність: капусти – 50-60 т/га, перцю солодкого – 40-50, моркви та буряків столових – 45-50, томатів – 60-69, огірків – 60-80, цибулі – 45-60 т/га. В Житомирській області випробувано середньостиглий сорт картоплі Красень універсального використання, стійкий проти фітофтори, вірусних і бактеріальних хвороб, який забезпечив у базовому господарстві "Грозинське" врожайність 350 ц/га бульб з добрими смаковими якостями та економічну ефективність 840 грн/га. Апробовано технологію вирощування саджанців хмелю в коробах із субстратом. У розсадницьких господарствах України вирощено понад 1 млн. стандартних саджанців. Середня собівартість одного саджанця – 1,1 грн., а прибуток на весь обсяг реалізації становить близько 3,5 млн. грн. Впровадження ґрунтозахисних технологій вирощування сільськогосподарських культур на площі 5 тис. га дало економічний ефект 300 тис. грн. Впровадження в господарствах Харківської області інноваційного сорту озимої пшениці Харус на площі 120 тис. га забезпечило отримання додаткового прибутку 293 грн./га при річному економічному ефекті 35 млн. грн.

Підтверджує життєвість потоково-цехова система виробництва молока і відтворення стада в господарстві "Кутузівка". У 2004 р. середньорічний надій молока від 975 корів української чорно-рябої породи в розрахунку на одну корову склав 5573 кг молока за безприв'язного утримання корів на глибокій підстилці, цілорічної годівлі їх кормами із сховищ на відкритих кормових майданчиках та дворазового доїння корів на установці "Ялинка" при навантаженні на оператора 100 голів. Витрати на виробництво 1 ц молока становили: кормів – 1,02 ц к. од., праці – 4,5 л/год, собівартість 1 ц молока – 40 грн., чистий прибуток – 2317 тис. грн. при реалізаційній ціні 85,22 грн./ц, рентабельність – 113%. У господарстві отримано з 1 га сіяних кормових культур 40 ц к. од.

Значний обсяг робіт з трансферу інновацій виконано в Луганській області в галузі екології. У семи господарствах здійснювався виробничий моніторинг ґрунтів на площі 800 га (сума договорів 9,5 тис. грн.). За одержаними результатами визначено тенденції розвитку ґрунтових процесів та запропоновано прийоми підвищення родючості орних земель. Екологічний ефект становить 39 тис. грн.

Таким чином, досвід застосування інноваційної продукції свідчить про невикористані резерви в сільському господарстві, про значні можливості розвитку агропромислового виробництва на засадах інноваційної діяльності.

Нижче наводиться приклад економічної ефективності реалізації проекту розвитку закритого акціонерного товаровиробника "Птахокомбінат "Дніпровський" бройлерного виробництва, у якому запроваджено новий високопродуктивний м'ясний крос Кобб-500, спрямованого на одержання 370 тис. штук племінних яєць для вирощування ододенних курчат, їх відгодівлі та забою у відповідних цехах. Економічна ефективність впровадження у виробництво цього кросу курей становила підвищення до 15% рентабельності підприємства і одержання додатково близько 1 млн. грн. прибутку.

Важливою формою підвищення економічної ефективності підприємств з промислової переробки сільськогосподарської продукції є реконструкція їх виробничої бази. Так, реалізація проекту щодо реконструкції матеріально-технічного потенціалу Кіровоградського олієекстракційного заводу насамперед шляхом заміни застарілих технологічних ліній

сучасним високопродуктивним обладнанням вітчизняного виробництва після окупності інвестицій протягом 41 місяця забезпечить щорічне одержання прибутку в сумі 80 млн. грн., що у кілька разів більше проти 2003 року.

У **четвертому розділі** дисертації – *“Розвиток ринку інноваційної продукції в агропромисловому виробництві”* досліджуються організаційно-економічні особливості формування ринку наукових розробок, принципи регулювання ринкових відносин наукових організацій – виробників інновацій та сільськогосподарських товаровиробників – споживачів наукових розробок, обґрунтовуються основні напрями удосконалення функціонування ринку інновацій в агропромисловому виробництві.

Ринок інноваційної продукції є основною формою її практичної реалізації, важливою ланкою організації застосування у виробництві досягнень науково-технічного прогресу. В дисертаційній роботі інноваційна діяльність досліджується в тісному взаємозв'язку розвитку двох її складових – створення інноваційної продукції в наукових організаціях та її практичної реалізації у виробничій сфері. Важливою сполучною ланкою їх функціонування виступає ринок. Через ринок здійснюється реалізація інновацій в агропромисловому виробництві.

На нинішньому етапі розвитку суспільного виробництва продукт наукової праці, який має споживні властивості, стає товаром тільки в умовах ринку, тобто при здійсненні акта “купівлі–продажу”. Споживні ж властивості наукової продукції проявляються у новостворених товарах і послугах або в нових способах виробництва товарів і наданні послуг. Ринок інноваційної продукції виражає сукупність економічних, фінансових і правових відносин наукових організацій – створювачів цієї продукції та виробничих структур – споживачів її в процесі виробничої діяльності. Формування і функціонування ринку наукової продукції здійснюється за відповідною до ринкових відносин організаційною формою і специфічним економічним механізмом, спрямованими на забезпечення інтересів наукових організацій–розробників інновацій та товаровиробників–споживачів. Створення нової науково-технічно-технологічної продукції в умовах ринкової економіки впливає із функціонування такої соціально-економічної категорії, якою є інтелектуальна власність.

Перехід агропромислового виробництва до ринкових відносин спрямовується на ліквідацію монополії держави на власність шляхом приватизації підприємств і наукових організацій. Приватизація у сфері науки допускає створення приватних, акціонерних та інших недержавних організацій, породжує виникнення науково-технологічного і впроваджувальницького бізнесу.

В дисертації обґрунтовуються види наукової продукції, які на ринку виступають товаром. Форми товару набувають винесені на ринок зразки нових машин, знарядь, обладнання, окремих вузлів, агрегатів, робочих органів машин і знарядь, зразки насіння та садивного матеріалу нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, багаторічних насаджень, ягідників, виноградників, окремі особини племінних тварин і птиці, зразки нових видів органічних і мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин і тварин, біологічних та ветеринарних препаратів. Наукова продукція може бути реалізована у формі організаційно-економічних проектів удосконалення виробництва, створення і функціонування економічних механізмів господарювання, моделей організаційних структур, методик, нормативів. Товарною формою наукової продукції є також науково-технічна та економічна інформація.

В процесі дослідження доведено, що основними організаційно-економічними умовами створення ринку науково-технічної продукції є:

- забезпечення умов для постійного відтворення потрібної науково-технічної продукції, вироблюваної на конкурсних засадах науковими організаціями;
- правове забезпечення колективів наукових установ на вільну реалізацію різних товарних форм інноваційної продукції;
- формування оптових ринків та ринкової інфраструктури (біржі науково-технічної продукції, біржі інтелектуальної праці, аукціони, банки наукових ідей і даних про наукову та науково-технічну продукцію, виставки);

- організація системи інформації про інноваційну продукцію, широкої її реклами та пропаганди у виробничій сфері;
- розробка економічного механізму діяльності ринку (методики визначення цін на наукову продукцію, податкової системи, порядку фінансування та кредитування наукових робіт);
- створення організаційної системи застосування інноваційної продукції у виробництві, розвиток та поєднання державних і комерційних структур впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Економічний механізм забезпечення функціонування ринку інновацій включає ціни і порядок їх визначення на наукову продукцію та послуги на застосування їх у виробництві, систему оподаткування, фінансування та кредитування наукових робіт.

В основу ціноутворення на інноваційну продукцію покладається принцип відшкодування витрат на її створення та забезпечення необхідного прибутку для розширеного відтворення у діяльності наукових організацій. В ринкових умовах слід застосувати договірні ціни на інновацію. Вони формуються на засадах ринкової економіки – “попиту і пропозиції”.

Вихідні (базові) ціни на інноваційну продукцію можуть визначатися такими способами: складанням величини затрат на створення інновацій з величиною визначеного нормативу рентабельності; складанням величини затрат з частиною очікуваного економічного ефекту від застосування інноваційної продукції; встановленням частки розподілу прибутку від очікуваної реалізації товару, виробленого на основі застосування наукових розробок.

З метою забезпечення державної підтримки розвитку науково-технічного прогресу в аграрно-промисловому виробництві необхідно створити пільгові умови оподаткування наукових робіт.

Дослідженням доведено, що науково-дослідні організації доцільно звільнити від усіх видів податків, зборів і мита, які здійснюють пріоритетні дослідження, схвалені відповідними урядовими структурами; податку на додану вартість виконання науково-дослідних робіт, які фінансуються з державного бюджету; оподаткування прибутку, одержаного від продажу за кордон ліцензій та іншої продукції; сплати податку на землю. Науковим установам доцільно надавати пільгові кредити на проведення пріоритетних науково-дослідних робіт та організації впровадження одержаних результатів у виробництво.

Дослідженням проблеми створення і функціонування ринку інноваційної продукції доведено, що методика визначення ціни на закінченні, готові до застосування наукові розробки потребує удосконалення, спрямоване на забезпечення прибутковості наукових установ-розробників. В основу визначення ринкових цін на будь-який товар, як відомо, покладаються відшкодування витрат товаровиробників і забезпечення на них певного рівня рентабельності. Ускладнення тут виникають здебільшого через недосконалість, а з ряду видів інновацій і відсутність обмеження собівартості випуску інноваційної продукції. Це стосується насамперед створення нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, значної частини статистико-економічної інформації, систем управління виробничою сферою та регулювання господарською діяльністю. Отже, розвиток інноваційної діяльності в умовах ринку потребує розробки методичних засад формування витрат при створенні інноваційної продукції, як основи цінового регулювання відносин наукових установ – виробників наукової продукції і сільськогосподарських підприємств – споживачів інновацій.

Взагалі потребує значного удосконалення система визначення економічної ефективності науки. Адже, відомо, що існуючі методики визначення економічної ефективності використання наукових досягнень у сільськогосподарському виробництві застарілі і не відповідають ринковим умовам господарської діяльності. У зв'язку з цим важливо розробити нову методику визначення економічної ефективності застосування інноваційної продукції в агропромисловому виробництві, що слугуватиме важливим засобом посилення економічної заінтересованості товаровиробників у розвитку науково-технічного прогресу.

Слід зауважити, що прямі зв'язки між науковими установами і безпосередніми споживачами інноваційної продукції, як показав світовий досвід, не можуть забезпечити оперативного й високоефективного її застосування. В умовах переходу до ринку доцільно створювати спеціальні ринкові структури, які займатимуть проміжне місце між створювачами наукової продукції та її споживачами. Це можуть бути біржі інноваційної продукції, біржі інтелектуальної праці, аукціони, постійні і тимчасові виставки, банки ідей і банки інформаційних даних тощо. Завданням цих ринкових структур є організація реалізації інноваційної продукції на взаємовигідних умовах для наукових організацій–розробників і сільськогосподарських підприємств–споживачів. Створення і функціонування ринкових структур реалізації наукових розробок сприятиме розширенню можливостей щодо одержання інформації про досягнення науково-технічного прогресу, прискорення їх практичного застосування, підвищенню економічної ефективності виробництва.

Наукові організації в умовах ринку діють на конкурентних засадах, організовуючи свою діяльність на одержання високоефективної конкурентоспроможної інноваційної продукції. Вона може бути створена в результаті реалізації відповідних інноваційних проектів. В дисертації визначено, що підвищенню ефективності галузевих та регіональних програм розвитку агропромислового виробництва буде сприяти об'єднання пріоритетних інноваційних проектів в споріднені пакети. Такі пакети включають: вибір раціональної схеми освоєння інновацій, обґрунтування їх оптимальної ціни і структури джерел залучених інвестицій.

У **п'ятому розділі** – *“Основні концептуальні положення перспективного розвитку інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві”*, опрацьовано пропозиції щодо удосконалення державних форм розвитку аграрної науки й наукових установ, їх регіонального розміщення, формування техніко-технологічних і екологічних умов виробництва сільськогосподарської продукції на засадах досягнень науково-технічного прогресу, обґрунтовані основні положення переходу до інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва.

В сукупності факторів, які забезпечують інтенсивний розвиток сільського господарства і підвищення його ефективності, важливе значення має економічно обґрунтоване регіональне розміщення і спеціалізація аграрного виробництва. З урахуванням цих вимог важливо удосконалювати й розміщення науково-дослідних організацій, спрямовуючи їх науково-технічних і кадровий потенціал на підвищення ефективності використання регіональних ґрунтово-кліматичних та соціально-економічних особливостей країни в процесі агропромислової діяльності.

Формування і розвиток мережі науково-дослідних організацій аграрного профілю по території України відбулось під впливом багатьох чинників економічного, соціального, ґрунтово-кліматичного та іншого характеру. Цим зумовлюється неадекватність у територіальному розміщенні ряду галузевих та зональних науково-дослідних установ щодо регіональних умов країни. Вони створювались переважно у великих містах, де були певні умови щодо підготовки наукових кадрів, створенні житлово-побутових умов тощо. В Україні було здійснено протягом тривалого історичного періоду ряд відомих організаційних заходів щодо розвитку аграрної науки, в тому числі по удосконаленню територіального розміщення наукових установ. В останні роки розпочато реформування обласних державних сільськогосподарських дослідних станцій в регіональні інститути. В них значно розширені в порівнянні з обласними дослідними станціями науково-дослідні функції. З наданням їм та іншим науковим установам обов'язків обласних центрів наукового забезпечення агропромислового виробництва проявляється комплексний підхід щодо вирішення виробничих проблем за участю регіональних наукових організацій. Проте, цим не вирішуються до кінця проблеми регіонального наукового забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва. Йдеться про необхідність удосконалення регіонального розміщення галузевих наукових організацій, покликаних розробляти кардинальні проблеми

розвитку виробництва рослинницької і тваринницької продукції з урахуванням специфічних зональних особливостей країни. Так, в 1956 році при створенні мережі наукових установ сільського господарства були визначені завдання і межі їх наукової діяльності. Внаслідок в зоні Степу, в умовах ризикованого землеробства, практично не було створено зональної наукової організації, яка безпосередньо займалась дослідженням і розробкою рекомендацій розвитку степового землеробства України. В тваринництві у південному регіоні країни науково-дослідні роботи здійснював тільки Інститут тваринництва “Асканія Нова”, у якому зосереджувались дослідження розвитку практично всіх провідних галузей виробництва тваринницької продукції. Ці та ряд інших проблем регіонального розташування наукових організацій аграрного профілю поки що до кінця залишились невирішеними. В умовах здійснення глибоких соціально-економічних перетворень на селі особливої уваги заслуговує питання наявності та регіонального розміщення наукового потенціалу з проблем аграрної економіки. Практика підтверджує необхідність створення мережі наукових установ з питань соціально-економічного розвитку українського села. Слід зауважити, що Президія Української академії аграрних наук здійснила ряд практичних заходів щодо розширення науково-дослідної діяльності в галузі економіки сільського господарства в зональних і галузевих наукових установах. У більшості регіональних наукових організацій створені, хоча поки що і малочисленні відповідні структурні підрозділи. Вимагають розширення досліджень регіональних проблем механізації та електрифікації агропромислового виробництва. Все це вказує на необхідність розробки Державної програми розвитку аграрної науки в Україні, передбачивши нею і проблему удосконалення регіонального розміщення наукових організацій.

В умовах переходу до ринкової економіки назріла необхідність перебудови організації наукових досліджень на засадах підприємництва. З цією метою в нинішньому році в наукових організаціях системи Української академії аграрних наук створені наукові підрозділи завданням яких є дослідження проблеми менеджменту і маркетингу у науково-дослідній діяльності. Поставлена на дослідження тема “Розробити науково-методологічні засади створення об’єктів інтелектуальної власності та удосконалення маркетингу інновацій в аграрній сфері”. Наукові установи мають керуватись формулою ринкової економіки – “виробляти те, що споживається, а не продавати те, що виробляється”.

Розширення і поглиблення науково-дослідної діяльності, здійснення істотних якісних змін у розвитку науково-технічного прогресу, переведення агропромислового виробництва на прогресивні ресурсоощадливі технології органічно поєднуються з посиленням вимог щодо формування сучасної вітчизняної промисловості по матеріально-ресурсному забезпеченню аграрної науки. Назріла потреба на державному рівні законодавче визнати пріоритетним напрямом розвиток машинобудівельної, хімічної і біологічної індустрії в частині постачання у повній мірі матеріальних ресурсів як безпосередньо для здійснення науково-дослідного процесу, так і для забезпечення дослідних господарств. Вирішення цих питань повинно бути теж предметом Державної програми розвитку аграрної науки.

Розвиток аграрної науки, підвищення її ролі і відповідальності за гарантування продовольчої безпеки країни, вихід агропромислового виробництва з глибокого кризового стану, докорінне поліпшення постачання населенню продуктів харчування потребують удосконалення системи фінансового забезпечення наукової діяльності, поліпшення соціальних умов працівників науки, розширення підготовки наукових кадрів. Необхідно розширити джерела фінансового забезпечення аграрної науки. Крім державного бюджету, науково-дослідні роботи слід здійснювати за рахунок застосування ринкових методів наукової діяльності, залучення приватного капіталу, а також капіталу іноземних інвесторів.

Особливої уваги заслуговує розробка інноваційних проектів на конкурентній основі з використанням коштів фондів і банків, приватних фірм тощо. З цією метою доцільно створити Венчурний інноваційний фонд, а на регіональному рівні - фонди інноваційної підтримки для розвитку ефективних проектів і їх реалізації заінтересованим інвесторам. Вимагає

удосконалення системи відносин аграрної науки і виробничої сфери на ринкових засадах, створення умов для розвитку інтелектуального бізнесу. Необхідно концентрувати зусилля наукових установ на створенні пріоритетних технологій, які дозволяють вийти на світовий ринок, забезпечать високий ефект в економіці. Цей процес пов'язаний з підготовкою і діяльністю менеджерів інноваційних проектів, здатних їх просування в сферу практичної реалізації.

Важливою умовою ефективного здійснення аграрного виробництва є його інформаційне забезпечення. Не менш важливою умовою і для організації науково-дослідницької діяльності також є інформаційна база. Проте, не дивлячись на виняткове значення системи нагромадження і використання статистичної, економічної, наукової, технічної та інших видів інформації, застосування комп'ютерної технології у науково-дослідних роботах, поки що залишається на недостатньому організаційному рівні, вимагає невідкладних заходів щодо її удосконалення.

Аналіз переконливо свідчить про доцільність створення науково-інформаційного Центра в аграрній сфері діяльності України, що дало б можливість значно поліпшити умови здійснення наукової діяльності науково-дослідних організацій і разом з тим сприяло б підвищенню рівня організації аграрного виробництва.

Назріла необхідність у формуванні системи інформаційно-дорадчої служби в сільському господарстві, в наданні допомоги з боку держави у забезпеченні аграрних товаровиробників необхідною інформацією. Разом з тим є нагальна потреба у більш тісній співпраці Міністерства аграрної політики та Української академії аграрних наук щодо розробки Державної програми інформатизації агропромислового комплексу України.

Важливою державною організацією структури управління науково-технічним прогресом може стати Державний фонд завершених науково-технічних робіт, створений у складі Міністерства аграрної політики України. Його формування слід здійснювати на основі ретельної експертизи та оцінки завершених науково-дослідних робіт. Атестація наукової продукції має проводитись з урахуванням актуальності тематики, новизни вирішених проблем, очікуваного економічного ефекту, можливих масштабів впровадження. Включені до Державного фонду завершені наукові розробки стають власністю держави і слугують предметом ринку наукової продукції.

Для організації проведення експертизи та оцінки закінченої науково-технічної продукції доцільно створювати постійні відомчі і міжвідомчі державні комісії, які здійснюватимуть свою діяльність під безпосереднім керівництвом Державного фонду науково-технічної продукції.

На Державний фонд науково-технічної продукції необхідно покласти обов'язки організації виробничої перевірки та випробування науково-технічних розробок. З цією метою слід використовувати регіональні Центри наукового забезпечення, виробничі полігони та базові підприємства проведення виробничої перевірки досягнень науково-технічного прогресу.

За участю Державного фонду завершених науково-технічних розробок доцільно заснувати Центр інформаційно-інноваційного забезпечення агропромислового виробництва України в якості організаційної структури Мінагрополітики. У Центрі слід зосереджувати інформацію про наявність, сутність та умови практичного застосування досягнень науково-технічного прогресу, про можливості придбання матеріально-технічних ресурсів, про можливості реалізації виробленої сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Інформаційно-інноваційний центр має розробляти системи нагромадження науково-технічної інформації, здійснювати її обробку та організацію масового використання із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій. Галузевий Центр інформаційно-інноваційного забезпечення з Державним фондом завершених

науково-технічних розробок повинен функціонувати на ринкових засадах із застосуванням практики видачі інноваційної продукції сільськогосподарським товаровиробникам в кредит.

В областях доцільно сформувавши за рахунок бюджетних, інноваційних та комерційних коштів інноваційно-технологічні фірми, консультаційні та консалтингові формування, дорадчі служби на комерційних засадах. Вони на договірній основі повинні надавати дієву допомогу господарським структурам щодо застосування досягнень науково-технічного прогресу.

Аналіз розвитку сільського господарства розвинутих країн світу свідчить про посилення наукоємності виробництва продукції, що сприяє підтриманню балансу внутрішнього продовольчого ринку з врахуванням якості і асортименту продукції, активно розвивати її експортні поставки.

Сучасний розвиток їх аграрного виробництва характеризується переходом до інноваційної моделі економіки, сутність якої у загальних рисах полягає у стабілізації і постійному підвищенні технічного і технологічного рівня виробничої діяльності. Така модель передбачає системну інтеграцію науково-технічної сфери в процесі економічного і соціального розвитку виробництва, яка вимагає чітких і послідовних дій щодо управління галузі, а також відповідних стимулів для наукових установ і забезпечення стійкого надходження ефективних інновацій. У таких умовах особлива роль належить аграрній науці як рушійній силі науково-технічного розвитку агропромислового виробництва, що забезпечує постійне техніко-технологічне і соціально-економічне його оновлення.

В наукових розробках й економічних публікаціях поки що відсутня чітко сформована сутність та зміст інноваційної моделі розвитку господарської діяльності в аграрній сфері України. У зв'язку з цим у дисертаційному дослідженні обґрунтовано методологічні положення визначення основних організаційно-економічних та техніко-технологічних складових, їх сутність та особливості розроблення такої моделі.

У загальних рисах інноваційна модель – це комплексне здійснення організації агропромислового виробництва в усіх його сферах діяльності на засадах застосування інноваційної продукції, що забезпечує нарощування обсягів та підвищення ефективності виробництва високоякісних конкурентоспроможних продуктів споживання на внутрішньодержавному і міждержавному ринках. Таким чином, розроблення і освоєння інноваційної моделі сільськогосподарського виробництва потребує комплексного підходу щодо формування чітко скоординованої системи заходів і виважених управлінських рішень. Тут основним завданням в умовах ринку має бути створення такого економічного механізму управління інноваційною діяльністю, який би забезпечував економічну зацікавленість сільськогосподарських товаровиробників у застосуванні інновацій, а наукові установи – в їх розробленні. З цією метою удосконалення нормативно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності в напрямі її стимулювання, розвитку відповідної інфраструктури, захисту інтелектуальної власності і залучення її до господарського обороту, комерціалізації результатів наукових досліджень, формування інноваційного підприємництва. Вимагає поліпшення організації процесу науково-дослідної діяльності та механізмів передачі інноваційної продукції для застосування виробничо-господарським структурам.

ВИСНОВКИ

На нинішньому етапі розвитку аграрної економіки, підвищення ефективності агропромислового виробництва першочергового значення набуває прискорення науково-технічного прогресу, визначальна роль у якому належить інноваційній діяльності, створенню інноваційної продукції та її реалізації в аграрному виробництві. Проте досягнення науково-технічного прогресу поки що органічно не включені у здійснення соціально-економічних і техніко-технологічних процесів розвитку сільськогосподарського

виробництва та інших галузей агропромислового комплексу. Слабкою ланкою залишається організація широкого застосування у виробничій сфері наукових розробок, створення умов для підвищення економічної заінтересованості господарських структур у використанні інноваційної продукції. Цим зумовлюється актуальність теми дисертаційного дослідження, наукове значення та практична цінність одержаних результатів.

1. В процесі здійснення науково-технічного прогресу відбуваються матеріалізація наукових досягнень у розвитку техніки і технологій, вектор якої направлений на удосконалення матеріально-технічної бази суспільного виробництва. Цей процес стає основою забезпечення соціально-економічного розвитку як окремих галузей, видів виробничої діяльності, так і в цілому народногосподарського комплексу держави. У загальній схемі розкриття соціально-економічної сутності розвитку науково-технічного прогресу – “наука – техніка – технології – виробництво” першопричиною, рушійною силою, яка набуває імпульсивного характеру є наука. При цьому без втілення наукових досягнень у матеріальне виробництво наука не може перетворитись у безпосередню продуктивну силу. Визнання нерозривності науки і виробництва, їх соціально-економічного змісту щодо науково-технічного розвитку, є об’єктивною основою визначення соціально-економічної сутності інноваційної діяльності.

2. В процесі дослідження запропонована “нелінійна” модель інноваційної діяльності, яка передбачає орієнтацію споживачів на соціально-економічні інтереси. Вона включає напрями використання об’єктів інтелектуальної власності, якими є інноваційна продукція у вигляді нових технологій, машин, знарядь, сортів і гібридів сільськогосподарських культур, племінного молодняку високопродуктивних порід тварин, ліній та кросів птиці із пропозиціями відповідних технологій по їх використанню. Такі об’єкти можуть бути як проміжною ланкою в процесі розробки інновації, так і предметом комерціалізації результатів творчої діяльності.

3. Фінансові показники ефективності інвестицій дають змогу визначити абсолютний обсяг очікуваного прибутку в результаті впровадження інновації і є доцільними при порівнянні аналогічних проектів з співставними характеристиками. При порівнянні інноваційних проектів з різними характеристиками для більш достовірної оцінки ефективності інновацій слід застосовувати методіку визначення квазіренти як приросту прибутку, створеного в результаті використання інновацій в агропромисловому виробництві. Це дасть змогу виділити перспективні проекти з максимальним потенціалом одержання прибутку на одиницю інвестицій. Квазірента містить у собі виплати конкретним розроблювачам інновації. В цьому проявляється її соціальний ефект.

4. Наукові та науково-дослідні установи в основному сформовані за галузевим принципом діяльності. В дисертації визначено, що галузева структура зайнятих наукових кадрів в системі Української академії аграрних наук потребує удосконалення в напрямі збільшення чисельності наукових кадрів в сфері аграрної економіки та механізації і електрифікації аграрного виробництва. Водночас в зоні Степу слід сформувати наукові установи, які здійснювали б комплексні дослідження щодо вирішення проблем чітко вираженого ризикованого степового землеробства, розвитку тваринницьких галузей в екстремальних умовах.

5. Визначено, що види інноваційної продукції за формою, змістом, умовами та можливостями реалізації досить різні і мають різне практичне значення, а також різний вплив на виробничо-господарську діяльність організаційно-правових структур. Інноваційна продукція, створена науковими установами за рахунок коштів Державного бюджету, є власністю держави і як важлива складова матеріально-ресурсного потенціалу має використовуватись у суспільному виробництві з високою віддачею. Це надзвичайно важливий чинник для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки, і тому його широке застосування набуває першочергового значення. В дисертації обґрунтовано пропозиції щодо розвитку аграрної науки: розширення досліджень на пріоритетних напрямках, збільшення

наукових розробок, підвищення якісного складу інновацій та їх впливу на результативність інноваційної діяльності.

6. Значна частина результатів наукових досліджень, віднесених за змістом і значенням до інновацій, поки що залишається не використаною. Це зумовлюється насамперед низьким рівнем платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників, слабкою інформаційною базою про наявний арсенал інноваційної продукції, про умови її використання. До пріоритетних напрямів реалізації інноваційної продукції, широкого застосування науково-технічного та соціально-економічного прогресу на макроекономічному рівні належить здійсненню національних і державних програм, законодавчо-нормативних актів, спрямованих на комплексне багатовекторне вирішення важливих проблем розвитку агропромислового виробництва країни.

7. Дослідженням доведено, що основним узагальнюючим показником визначення економічної ефективності застосування інноваційної продукції має бути показник річного економічного ефекту, що виражає сумарну економію виробничих ресурсів (живої праці, матеріалів, капітальних вкладень), одержану господарськими формуваннями у процесі господарської діяльності. Серед додаткових показників слід виділити: приріст валової продукції, урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин, строки окупності додаткових капітальних вкладень, рівень рентабельності виробництва продукції та інші. Аналіз засвідчив, що підвищення економічної ефективності досягається при комплексному застосуванні інноваційної продукції.

8. В дисертаційній роботі інноваційна діяльність досліджується в тісному взаємозв'язку розвитку двох її складових – створення інноваційної продукції в наукових організаціях та її практичної реалізації у виробничій сфері. При цьому формами інноваційної продукції є зразки нових машин, насіння, тварин і птиці, добрив, препаратів, організаційно-економічні проекти, моделі, методики, наукова-технічна та економічна інформація, проектна документація тощо. Визначено основні організаційно-економічні умови створення ринку науково-технічної продукції. Встановлено, що підвищенню ефективності галузевих та регіональних програм розвитку ринку інноваційної продукції буде сприяти об'єднання пріоритетних інноваційних проектів в споріднені пакети.

9. Запропоновано до реалізації Державну програму розвитку аграрної науки в Україні, яка передбачатиме регіональне розміщення галузевих наукових організацій, покликаних розробляти кардинальні проблеми розвитку виробництва рослинницької і тваринницької продукції з урахуванням специфічних зональних особливостей країни. Крім цього нею повинні визнаватися пріоритетні напрями розвитку машинобудівельної, хімічної і біологічної індустрії в частині постачання у повній мірі матеріальних ресурсів як безпосередньо для здійснення науково-дослідного процесу, так і для забезпечення дослідних господарств.

З метою фінансового забезпечення аграрної науки, крім коштів державного бюджету, науково-дослідні роботи слід здійснювати за рахунок застосування ринкових методів наукової діяльності, залучення приватного капіталу, а також капіталу іноземних інвесторів. Розробка інноваційних проектів повинна відбуватися на конкурентній основі з використанням коштів фондів і банків, приватних фірм тощо. Для цього необхідно створити Венчурний інноваційний фонд, а на регіональному рівні - фонди інноваційної підтримки для розвитку ефективних проектів і їх реалізації заінтересованим інвесторам.

10. Для підвищення ефективності організації науково-дослідницької діяльності в агропромисловому виробництві запропоновано розробити Державну програму інформатизації, яка передбачатиме співпрацю Міністерства аграрної політики та Української академії аграрних наук. В її рамках необхідне створення Державного фонду завершених науково-технічних робіт, метою якого разом з Центром інформаційно-інноваційного забезпечення є реалізація науково-технічної продукції. З метою організації виробничої перевірки та випробування науково-технічних розробок та надання інформаційних послуг слід використовувати регіональні Центри наукового забезпечення, виробничі полігони та

базові підприємства проведення виробничої перевірки досягнень науково-технічного прогресу, інноваційно-технологічні фірми, консультаційні та консалтингові формування, дорадчі служби на комерційних засадах.

Аналіз проведеного дослідження свідчить, що ефективність інноваційної діяльності залежить в першу чергу від економічної заінтересованості як виробників інноваційної продукції, так і її споживачів. Тому подальше удосконалення нормативно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності повинне відбуватись в напрямі стимулювання інноваційної діяльності, розвитку відповідної інфраструктури, захисту інтелектуальної власності і залучення її до господарського обороту, комерціалізації результатів наукових досліджень, формування інноваційного підприємництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
2. Корецький М.Х., Дацій О.І. Інноваційний процес в АПК і перспективи його розвитку. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – 144 с. (Автор.: визначено сутність інноваційної діяльності і конкурентоздатності продукції агропромислового виробництва, маркетингові методи управління нововведеннями – 3,9 д.а.).

Статті в наукових фахових виданнях

3. Дацій О.І. Адаптація функцій державного управління до інноваційного розвитку // Вісник НАДУ при Президентові України. – 2004. – №3. – С.50-55.
4. Дацій О.І. Активізація інноваційної діяльності агропромислових підприємств // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – № 4. – С.92-97.
5. Дацій О.І. Використання соціально-культурних ресурсів інноваційної діяльності // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – 2004. – №11 (2). – С.419-427.
6. Дацій О.І. Інвестиційно-інноваційний напрямок економічного зростання України // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2001. – №4. – С.37-41.
7. Корецький М.Х., Дацій О.І. Державне регулювання інноваційної діяльності в АПК // Економіка АПК. – 2004. – №4. – С.14-18. (Автор.: визначено напрями державної інноваційної політики – 0,2 д.а.).
8. Дацій О.І. Інновації та економічний розвиток // Економіка : проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 188: В 4 т. Т.2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С.433-437.
9. Дацій О.І. Інновації та інноваційна діяльність: сутність і функції в агропромисловому виробництві // Вісник Сумського Національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2003. – №2 (15). – С.123-128.
10. Дацій О.І. Інноваційна активність в економіці // Економіка : проблеми теорії та практики. Випуск 189. Т.1. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С.328-332.
11. Дацій О.І. Інноваційна діяльність як чинник прискореного розвитку агропромислового комплексу // Управління сучасним містом. – 2004. – №2/4-6(14). – С.73-80.
12. Дацій О.І. Інноваційна політика у народному господарстві // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. – №1. – С.92-94.
13. Дацій О.І. Класифікація інноваційних проектів // Економіка : проблеми теорії та практики. – 2001. – №104. – С.62-68.
14. Дацій О.І. Маркетингова концепція інноваційної політики агропромислових підприємств у конкурентному середовищі // Схід. – 2003. – №2(52). – С.39-41.

15. Дацій О.І. Методи державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2002. – №3. – С.29-32.
16. Дацій О.І. Методи муніципального управління інвестиційними ресурсами // Управління сучасним містом. – 2003. – №4/10-12(12). – С.178-183.
17. Дацій О.І. Методичні основи управління інноваційною політикою агропромислового підприємства на основі маркетингового підходу // Регіональні перспективи. – 2002. – №6 (25). – С.87-88.
18. Дацій О.І. Наявні можливості формування інноваційного розвитку в Україні // Вісник Сумського національного аграрного університету: Серія: Фінанси і кредит. – 2004. – №1. – С.199-204.
19. Дацій О.І. Необхідність провадження інноваційної діяльності в умовах глобалізації // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – №5. – С.74-79.
20. Дацій О.І. Необхідність проведення власної інноваційної політики України в умовах глобалізації // Вісник Сумського національного аграрного університету: Серія: Фінанси і кредит. – 2004. – №2. – С.120-125.
21. Дацій О.І. Нові інноваційні рішення у сільському господарстві // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 154. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – С.169-174.
22. Дацій О.І. Нові організаційні форми реалізації інноваційних процесів // Економіка : проблеми теорії та практики. – 2000. – №55. – С.76-80.
23. Дацій А.И. Организация внутрипроизводственных экономических отношений и управление инновационными процессами // Бизнес – информ. – 2004. – №1-2. – С.44-50.
24. Дацій О.І. Організація інвестиційного забезпечення інноваційного процесу // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – №2. – С.60-63.
25. Дацій О.І. Організація, управління та розвиток економіки // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. – №2. – С.5-10.
26. Дацій А.И. Основные направления инновационной политики промышленно развитых стран // Бизнес – информ. – 2004. – №7-8. – С.26-29.
27. Дацій А.И. Развитие рынка украинской продукции сельского хозяйства // Бизнес – информ. – 2004. – №3-4. – С.101-103.
28. Дацій О.І. Реалізація енергозберігаючих проектів в сільському господарстві // Бізнес-навігатор. Серія: Економіка і підприємництво. – 2003. – №4. – С.57-62.
29. Дацій О.І. Реалізація інноваційних та інвестиційних проектів в умовах перехідного періоду // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2002. – №1. – С.7-9.
30. Дацій О.І., Кузнецов О.О. Розвиток інновацій у птахівництві // Економіка АПК. – 2004. – №1. – С.89-93. (Автор.: визначено інноваційну інфраструктуру птахокомбінату – 0,2 д.а.).
31. Дацій О.І. Розвиток науки і техніки як ресурсний фактор інноваційної діяльності // Вісник Сумського Національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2003. – №1 (14). – С.243-249.
32. Дацій О.І. Розвиток ринкових інноваційних інститутів // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – №3. – С.70-74.
33. Дацій О.І. Розвиток та сучасний стан інноваційної діяльності підприємств // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – №1. – С.91-96.
34. Дацій О.І. Роль держави в інтелектуальному розвитку людського капіталу // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2001. – №3. – С.24-28.
35. Дацій А.И. Стадии инновационного процесса // Экономика и управление. – 2001. – №3. – С.27-29.
36. Дацій О.І. Створення інноваційної техніки для потреб сільськогосподарського виробництва // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. – №4. – С.89-93.

37. Дацій О.І. Сутність та основні напрямки удосконалення економічного механізму управління інноваційною діяльністю // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. – №3. – С.16-22.

38. Дацій О.І., Єфименко Т.І. Суть інвестицій в умовах ринкових перетворень // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2002. - №2. – С.110-117. (Автор.: виявлено макроекономічне значення інновацій – 0,2 д.а.).

39. Дацій О.І. Фінансування інновацій в умовах ринку // Вісник Сумського Національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2002. – №2 (13). – С.28-32.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій, тези доповідей

40. Дацій О.І. Державна підтримка інновацій // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2003. – №1. – С.39-43.

41. Дацій О.І. Державне регулювання інноваційного розвитку підприємств. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2004. – 52 с.

42. Дацій О.І. Енергозберігаючі технології в сільському господарстві. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2004. – 40 с.

43. Корецький М.Х., Дацій О.І., Огаренко В.М. Інноваційно-інвестиційний вектор діяльності підприємств // Проблемы экономики переходного общества / Отв. Ред. В.М. Геєц, Д.С. Львов. – Запорожье: ГУ “ЗИГМУ”, 2004. – С.248-270. (Автор.: здійснено оцінку ринкових механізмів інвестування інновацій – 0,7 д.а.).

44. Дацій О.І. Інноваційна інфраструктура в Україні // Вісник Академії економічних наук України. – 2002. – №2. – С.128-129.

45. Дацій О.І. Інноваційний розвиток бізнесу в Запорізькій області // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2001. – №2. – С.81-83.

46. Дацій О.І. Особливості державного регулювання інноваційного розвитку підприємств // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2002. – №1. – С.40-42.

47. Дацій О.І. Податкове регулювання як важіль активізації інноваційної діяльності // Сталість розвитку агропродовольчого комплексу України: Зб. наук. праць / Редкол.: В.Д. Слюсар (відп.ред.) та ін. – Київ: НАН України. Об'єднаний ін-т економіки, 2004. – С.131-140.

48. Дацій О.І. Реалізація інноваційних проектів в АПК. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2004. – 65 с.

49. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в умовах економічного зростання в Україні // Збірник наукових праць НАДУ при Президентів України. – Київ: НАДУ, 2004. – Вип. 2. – С.274-283.

50. Дацій О.І. Розвиток ринку інновацій в Україні // Соціально-економічні та аграрні трансформації в Україні і Польщі в контексті європейської інтеграції: Зб.наук.праць / НАН України. Об'єднаний інститут економіки; Ред.кол.: В.М. Трегобчук (відп.ред.) та ін. – Київ: Об'єднаний інститут економіки, 2004. – С.46-52.

51. Дацій О.І. Сучасна діяльність та розвиток технологічних парків і технополісів. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2004. – 48 с.

52. Дацій О.І. Формування державної технічної політики АПК // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління “Економіка та маркетинг підприємства і території”. Т.5. – Вип.34. Серія “Економіка”. – Донецьк: ДонДУУ, 2004. – С.299-309.

53. Дацій О.І. Ціновий вплив енергетичних засобів виробництва і паливних енергоносіїв на результати розвитку сільського господарства // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць. – Х.: ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2004. – №2 (21): У 2 ч. – Ч.2. – С.25-29.

54. Дацій О.І. Досвід державного регулювання та розвитку підприємств // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції „Сучасні проблеми економіки підприємства”. – Том I. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.34-35.

55. Дацій О.І. Інновації в АПК // “Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні”. Збірник наукових праць науково-практичної конференції 29-30 травня 2002 р./ Ред.кол.: Семенов Г.А. та ін. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2002. – С.151-152.
56. Дацій О.І. Інноваційний рівень виробництва і виробника // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених “Економіка підприємства: проблеми теорії та практики”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.32-33.
57. Дацій О.І. Мотивація підприємств до інноваційного розвитку // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції „Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України”. – Том II. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.118.
58. Дацій О.І. Нагромадження і використання інноваційного потенціалу // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Державне регулювання економіки та місцеве самоврядування”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.19-20.
59. Дацій А.И. Перспективы и возможные последствия вступления Украины в ВТО для инвестиционно-инновационного развития АПК // Сибирская деревня: история, современное состояние, перспективы развития: Сб. науч. тр.: В 3 ч. – Ч.3. / ФГОУ ВПО Ом ГАУ. – Омск: ФГОУ ВПО Ом ГАУ, 2004. – С.43-45.
60. Дацій О.І. Перспективи розвитку венчурного бізнесу в Запорізькій області // “Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні”: Збірник наукових праць науково-практичної конференції. 29-30 травня 2001 / Ред.кол.: Семенов Г.А. та ін. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2001. – С.40-42.
61. Дацій О.І. Посередницька функція інноваційного потенціалу у виробництві // Ринкова трансформація економіки України: теорія, практика, перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 24-25 жовтня 2003 р. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – С.66-67.
62. Дацій О.І. Принципи інноваційної політики підприємства // Збірник тез доповідей учасників „Тижня науки” в Гуманітарному університеті „ЗІДМУ”. В 3 т. – Т.2. – Запоріжжя: ГУ „ЗІДМУ”, 2003. – С.87-88.
63. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в сільському господарстві // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Економіка підприємства”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.44-45.
64. Дацій О.І. Розвиток спільних інноваційних програм // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених “Україна у світовій економічній спільноті”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.79-80.
65. Дацій О.І. Система підготовки наукових кадрів як чинник інноваційного розвитку АПК // Тиждень економіки ДНУ: матеріали доповідей. Випуск 2. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.66-67.
66. Дацій О.І. Створення технологічних парків в Україні // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених “Фінансово-кредитна система України: проблеми та шляхи їх вирішення”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.131-132.
67. Дацій О.І. Теорія регулювання інноваційної діяльності // Дні науки: Зб. тез доповідей: В 3 т. Т. 2. / Гуманітарний університет “ЗІДМУ”, 28-19 жовтня 2004 р.; Ред. кол. В.М. Огаренко та ін. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2004. – С.40-41.
68. Дацій О.І. Технопарки та пріоритетні напрями їх діяльності в Україні // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції „Динаміка наукових досліджень ‘2003”. Том 27. Економіка підприємства. –Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.26-27.
69. Дацій О.І. Удосконалення економічного механізму управління інноваційною діяльністю // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: НАДУ, 2003. – С.131-133.
70. Дацій О.І. Україна у міжнародному науково-технічному співробітництві //

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність підприємств” та “Бухгалтерський облік та аудит”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С.12-14.

71. Дацій О.І. Формування і розвиток людського капіталу // Матеріали Третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції “Підвищення ролі фінансових відносин у комплексному соціально-економічному розвитку регіону”. – Том 2. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. – С.16-17.

АНОТАЦІЯ

Дацій О.І. Ефективність інноваційної діяльності в агропромис-ловому виробництві. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю – 08.02.02 – економіка та управління науково-технічним прогресом – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки” УААН. – Київ, 2005.

В дисертації уточнено соціально-економічну сутність та зміст інноваційної діяльності, її термінологічну базу в агропромисловому виробництві. Обґрунтовано включення об’єктів інтелектуальної власності до інноваційної моделі в аграрній сфері. Розроблено методику визначення квазіренти. Визначено засади організаційно-структурної побудови системи наукового забезпечення розвитку аграрного виробництва країни. Доповнено основні форми застосування інновацій, напрями та умови їх впровадження у виробництво. Проведено оцінку економічної ефективності використання інноваційної продукції. Визначено організаційно-економічні умови створення ринку науково-технічної продукції. Розроблено основи регулювання ринкових відносин наукових організацій та сільськогосподарських товаровиробників. Опрацьовано пропозиції щодо удосконалення державних форм розвитку аграрної науки й наукових установ.

Ключові слова: агропромислове виробництво, впровадження, економічна ефективність, інновація, інноваційна діяльність, регулювання, ринок.

Даций А.И. Эффективность инновационной деятельности в агропромышленном производстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности – 08.02.02 – экономика и управление научно-техническим прогрессом – Национальный научный центр “Институт аграрной экономики” УААН. – Киев, 2005.

Определено, что в результате осуществления научно-технического прогресса происходят материализация научных достижений в развитии техники и технологий, вектор которой направлен на усовершенствование материально-технической базы общественного производства. Этот процесс становится основой обеспечения социально-экономического развития, как отдельных областей, видов производственной деятельности, так и в целом народнохозяйственного комплекса страны. Признание неразрывности науки и производства, их социально-экономического содержания относительно научно-технического развития, является объективной основой определения социально-экономической сущности инновационной деятельности.

В процессе исследования предложена “нелинейная” модель инновационного процесса, которая предусматривает ориентацию потребителей на социально-экономические интересы. Она включает направления использования объектов интеллектуальной собственности. Разработана методика определения квазіренты как прироста прибыли, созданного в результате использования инноваций в агропромышленном производстве. В диссертации определено, что отраслевая структура занятых научных кадров в системе Украинской академии аграрных наук нуждается в усовершенствовании в направлении увеличения

численности научных кадров в сфере аграрной экономики и механизации и электрификации аграрного производства.

Определено, что виды инновационной продукции по форме, содержаниям, условиям и возможностям реализации довольно разные и имеют разное практическое значение, а также разное влияние на производственно-хозяйственную деятельность организационно-правовых структур. В диссертации обоснованы предложения относительно развития аграрной науки: расширение исследований на приоритетных направлениях, увеличение научных разработок, повышение качественного состава инноваций и их влияния на результативность инновационной деятельности. Исследованы причины не достаточного использования значительной части результатов научных исследований, отнесенных по смыслу и значению к инновациям. Определены приоритетные направления реализации инновационной продукции.

Выделены основные, общие и дополнительные показатели определения экономической эффективности использования инноваций. Исследована инновационная деятельность в тесной взаимосвязи развития двух ее составных - создание инновационной продукции в научных организациях и ее практической реализации в производственной сфере. При этом определено, что формами инновационной продукции являются образцы новых машин, семена, животных и птицы, удобрений, препаратов, организационно-экономические проекты, модели, методики, научно-техническая и экономическая информация, проектная документация и т.п. Основными организационно-экономическими условиями создания рынка научно-технической продукции определены: обеспечение условий для постоянного воспроизводства инновационной продукции; правовое обеспечение свободной реализации разных ее товарных форм; формирование оптовых рынков и рыночной инфраструктуры; организация системы информации в том числе рекламного характера; разработка экономического механизма деятельности рынка; создание организационной системы применения инновационной продукции в производстве, развитие и объединения государственных и коммерческих структур по внедрению достижений научно-технического прогресса.

Предложено создания специальных рыночных структур, которые будут занимать промежуточное место между производителями научной продукции и ее потребителями. Это могут быть биржи инновационной продукции, биржи интеллектуальной работы, аукционы, постоянные и временные выставки, банки идей и банки информационных данных и т.п. Повышению эффективности отраслевых и региональных программ развития агропромышленного производства будет оказывать содействие объединение приоритетных инновационных проектов в родственные пакеты.

Предложено к реализации Государственную программу развития аграрной науки в Украине, которая будет предусматривать региональное размещение отраслевых научных организаций, призванных разрабатывать кардинальные проблемы развития производства растениеводческой и животноводческой продукции с учетом специфических зональных особенностей страны. С целью финансового обеспечения аграрной науки кроме средств государственного бюджета, указана необходимость применения рыночных методов научной деятельности, привлечение частного капитала, а также капитала иностранных инвесторов. Усовершенствована система финансового и информационного обеспечения развития инновационной деятельности на основе формирования Венчурного инновационного фонда, Государственного фонда завершенных научно-технических разработок и разработки государственной программы информатизации.

Ключевые слова: агропромышленное производство, внедрение, экономическая эффективность, инновация, инновационная деятельность, регулирование, рынок.

economy and management research progress – National scientific centre "Institute of agrarian economy" UAAN. – Kyiv, 2005.

In theses is elaborated social-economic essence and contents of the innovation activity, its terminological base in agroindustrial production. Inclusion object to intellectual property in innovation model in agrarian sphere is motivated. The methods of the determination quasi-rent are designed. The certain bases organizing-structured building of the system of the scientific is ensuring the development agrarian production country. The main forms of the using innovation, directions and condition of their introduction in production are complemented. The estimation of cost-performance of the use of innovation product is organized. The organizing-economic conditions of the creation market to research product are determined. The base of the regulation market relations scientific organization and agricultural commodity producers are designed. The offer for improvements of the state forms of the development of the agrarian science and scientific institutions are processed.

Key words: agroindustrial production, introduction, cost-performance, innovation, innovation activity, regulation, the market.

Підп. до друку 17.05.2005. Формат 60x90 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9. Тираж 100 пр. Зам. №

Видання та друк – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”
03680, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи Сер. ДК №2065 від 18.01.2005 р.